

Фінанси і банківська справа

УДК 336:332.1:330.341.1

І.З. Сторонянська, Л.Я. Бенювська

Інноваційні чинники формування та використання фінансового потенціалу регіону

Розглядаються підходи до оцінки взаємовпливу фінансового потенціалу регіону та розвитку інноваційної діяльності у ньому. Виокремлено два напрямки такого взаємовпливу: зміна фінансового потенціалу регіону під впливом інновацій в управлінні та взаємовплив інноваційної активності підприємств реального сектору економіки регіону та його фінансовим потенціалом. Досліджено взаємозв'язки між інноваційною активністю промислових підприємств Львівської області та її фінансовим потенціалом на основі використання методу кореляційного аналізу.

Ключові слова: регіон, фінансовий потенціал регіону, інноваційна діяльність, інновації, фінансові ресурси, реальний сектор економіки, фінансування інноваційної діяльності.

Соціально-економічний розвиток регіонів значною мірою визначається спроможністю його суб'єктів господарювання формувати та реалізовувати фінансовий потенціал. Ефективність використання фінансового потенціалу регіону перебуває у прямій залежності від вибору пріоритетних напрямків вкладання фінансових ресурсів і в умовах формування постіндустріального суспільства може бути досягнута лише шляхом нарощення інноваційного інвестування. Тільки функціонування на інноваційних засадах дозволить суб'єктам господарювання і регіонам забезпечити високі темпи розвитку та досягти національної та глобальної конкурентоспроможності.

Однак, з огляду на низку об'єктивних та суб'єктивних чинників, економічний розвиток регіонів України характеризується низьким рівнем інноваційної активності суб'єктів господарювання, комерціалізації науково-дослідних розробок, впровадження управлінських і організаційних інновацій. Це значно обмежує можливості збільшення прибутку підприємств, податкових надходжень до бюджету регіону, його фінансового потенціалу.

Зазначене дозволяє стверджувати, що сьогодні інноваційний розвиток не став ні визначальним чинником нарощення фінансового потенціалу регіонів України, ні критерієм оптимізації його використання.

Методологічні та практичні аспекти формування та використання фінансового потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях широко висвітлені у наукових працях українських та зарубіжних вчених Н. Анделя, О. Барановського, Л. Борщ, Дж. Б'юкенена, І. Вахович, З. Герасимчук, В. Геєця, Ж. Голодової, М. Долішнього, Т. Дороніної, Л. Дробозіної, А. Єпіфанова, С. Зенченко, І. Камінської, Т. Клименко, М. Козоріз, І. Луніної, А. Мельник, В. Онищенко, В. Опаріна, У. Оутса, Ч. Тібу, Х. Ціммермана, С. Ярошенка та ін.

Проблеми фінансування інноваційної діяльності розглянуто в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема В. Александрової, В. Геєця, А. Гальчинського, П. Завліна, В. Кравченко, В. Федоренко, Л. Федулової, С. Ілляшенка та ін.

© І.З. Сторонянська, Л.Я. Бенювська, 2011.

Однак сучасні тенденції фінансової глобалізації та посилення конкуренції за фінансові ресурси актуалізують значення і необхідність переосмислення взаємозв'язків між інноваційною активністю суб'єктів господарювання регіону та його спроможністю нарощувати і ефективно використовувати власний фінансовий потенціал.

Фінансовий потенціал регіону визначає здатність фінансової системи регіону забезпечити зростання і розвиток у коротко- та довгостроковій перспективі за рахунок максимальної акумуляції та ефективного використання доступних фінансових ресурсів, а також умови, що створюються органами влади, бізнесом, домашніми господарствами регіону для досягнення визначених фінансових результатів, забезпечення розширеного відтворення та соціального розвитку. Тому формування та використання фінансового потенціалу регіону тісно пов'язані з інноваціями, інноваційним потенціалом та інноваційною активністю. Можна прослідкувати два напрямки такого взаємовпливу:

1. Зміна фінансового потенціалу регіону під впливом інновацій в управлінні. Інновації в управлінні фінансовим потенціалом регіону є потенційною можливістю підвищення ефективності його формування та використання. Вони проявляються у зміні функцій, технологій та організації процесу управління, методів роботи апарату управління. Їх значення зростає у зв'язку з тим, що вони не потребують великих фінансових вкладень. Особливої актуальності в умовах сьогодення набуває застосування інформаційних технологій в управлінні фінансовим потенціалом регіону.

2. Взаємовплив інноваційної активності підприємств реального сектору економіки регіону та його фінансовим потенціалом. Тіснота такого взаємовпливу обумовлена тим, що, з одного боку, результати підвищення інноваційної активності забезпечують формування фінансового потенціалу, а з іншого – інноваційна діяльність є одним з напрямів використання фінансового потенціалу (рис. 1).

Випуск нової, модернізованої, високоякісної продукції та впровадження нових технологічних рішень, управлінських інновацій дозволяє підвищити прибутковість та ефективність діяльності підприємств. Як наслідок, збільшуються прямі та непрямі податки в бюджет, а це забезпечує зростання бюджетного потенціалу регіону, що є невід'ємною складовою фінансового потенціалу. Крім того, зростання чистого прибутку підприємств сприяє зростанню їх інвестиційного потенціалу. Таким чином, відбувається формування фінансового потенціалу регіону за рахунок зростання інноваційної активності.

Використання фінансового потенціалу на цілі інноваційного розвитку регіону відбувається за всіма структурними складовими потенціалу:

- за рахунок бюджетного потенціалу фінансуються програми інноваційного розвитку регіону, виділяються державні субсидії, дотації, здійснюється гарантування державою банківського кредитування тощо;
- за рахунок інвестиційного потенціалу підприємств фінансується впровадження інновацій, адже основним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств є чистий прибуток;
- потенціал фінансово-кредитного сектору використовується через надання кредитів банками, інноваційними фондами та іншими позабанківськими фондами на інноваційну діяльність;
- фінансовий потенціал населення може бути використаний на придбання цінних паперів підприємств, які впроваджують інновації, а також на підприємницьку діяльність в інноваційній сфері.

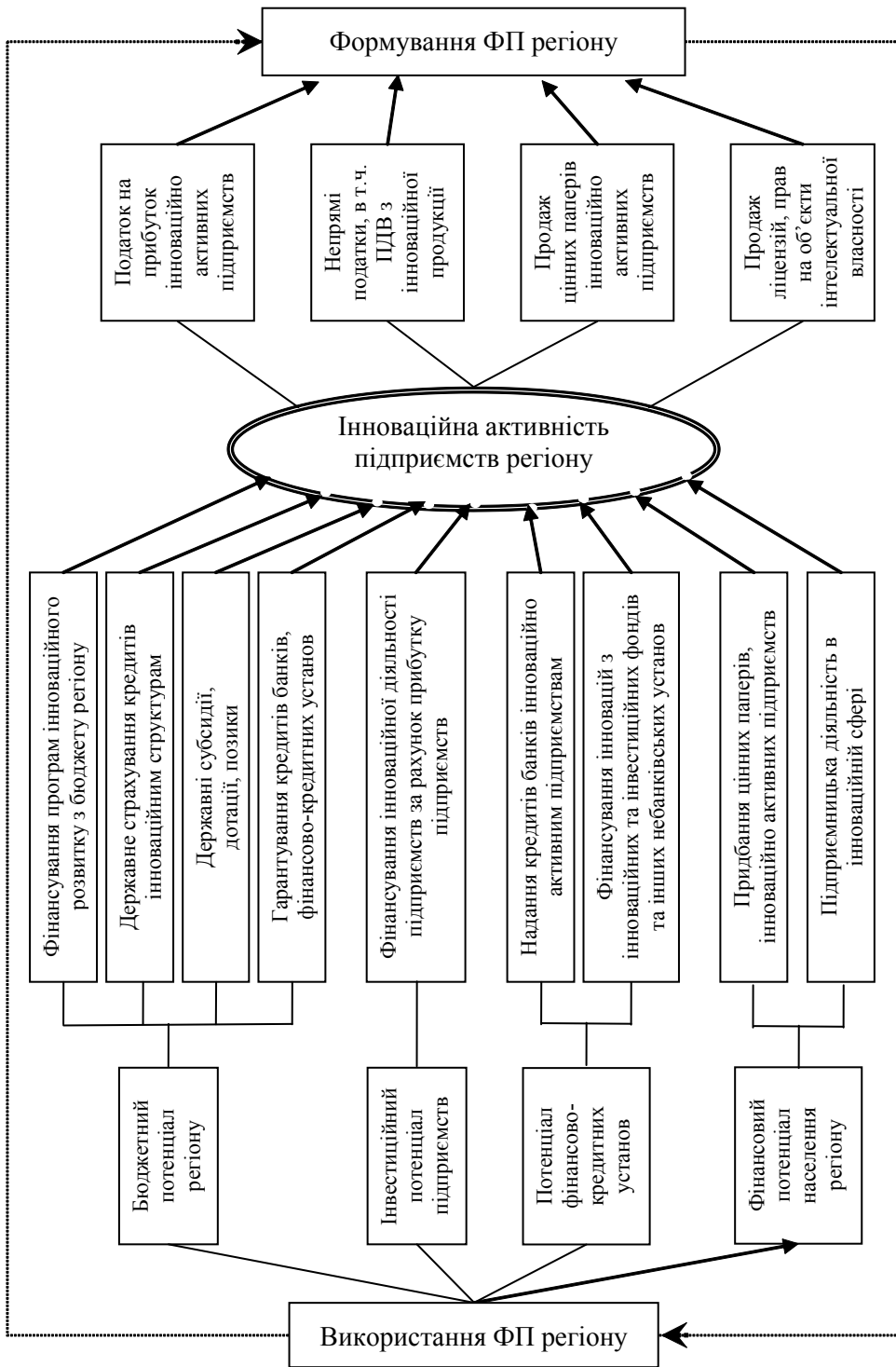

Рис. 2. Вплив інноваційної активності підприємств на формування та використання фінансового потенціалу (ФП) регіону

Таблиця 1

Кореляційна залежність доходів державного і місцевого бюджетів від обсягу реалізованої інноваційної продукції та інноваційних витрат промислових підприємств Львівської області

Залежність	Рівень кореляції			
	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Обсяг реалізованої інноваційної продукції до обсягу зборів до державного бюджету	0,354	0,381	0,516	0,578
Обсяг реалізованої інноваційної продукції до обсягу зборів до місцевого бюджету	0,691	0,673	0,375	0,307
Обсягу витрат на інновації до обсягу зборів до державного бюджету	0,5518	0,264	0,165	-0,038
Обсяг витрат на інновації до обсягу зборів до місцевого бюджету	0,2796	0,285	-0,31412	0,469

Для виявлення взаємозв'язків між інноваційною активністю підприємств у Львівській області та її фінансовим потенціалом використано метод кореляційного аналізу. Аналіз проведено за період 2006-2009 рр. у галузевому розрізі. Основними завданнями аналізу були:

- 1) дослідження взаємозв'язку між надходженнями у державний та місцевий бюджети, обсягами інноваційної продукції та інноваційними витратами;
- 2) дослідження взаємозв'язку між фінансовими результатами діяльності підприємств, рівнем їх рентабельності та обсягами інноваційної продукції, інноваційними витратами;
- 3) дослідження залежності між інвестиціями в основний капітал, кредитами та обсягами реалізованої інноваційної продукції.

Проведені дослідження показали, що між доходами державного бюджету та обсягами інноваційної продукції існує залежність, яка має тенденцію до зростання (табл. 1). Залежність між обсягами надходжень до місцевого бюджету та обсягом інноваційної продукції спостерігалась лише у 2006-2007 рр., що пояснюється, в першу чергу, тим, що у 2008-2009 рр., які були кризовими, підприємства отримала значні збитки, а отже, знизилась і надходження податку на прибуток, який розподіляється між державним та місцевим бюджетом. Залежність між доходами державного бюджету та обсягом інноваційної продукції збереглась у ці роки за рахунок більш стабільних надходжень непрямих податків (ПДВ, акцизний збір).

Протягом досліджуваного періоду мало місце зростання доходів зведеного бюджету Львівської області (із 4060 млн. грн. у 2006 р. до 5839 млн. грн. у 2010 р.), яке, однак, не результувалось у зростання обсягів інноваційних витрат. Натомість, як засвідчують статистичні дані, відбулося суттєве зниження частки бюджетного фінансування у структурі інноваційних витрат – із 18,2% загально-го обсягу фінансування у 2007 р. до 2,1% у 2009 р.

Вивчення впливу фінансових результатів діяльності промислових підприємств, рентабельності їх операційної діяльності на обсяги випуску інноваційної продукції та інноваційні витрати засвідчує наявність прямої залежності між цими показниками (табл. 2). Винятком є лише 2008 р., що пов'язано з найбільшими збитками (670 млн. грн.) підприємств промисловості Львівщини саме в цьому році, які не дозволили нарощувати випуск інноваційної продукції.

Слід відзначити відсутність залежності між показниками зростання обсягів випуску інноваційної продукції, а також інноваційних витрат та рентабельності

Таблиця 2

Кореляційна залежність між фінансовими результатами діяльності підприємств та обсягом реалізованої інноваційної продукції та інноваційних витрат промислових підприємств Львівської області

Залежність	Рівень кореляції			
	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Фінансовий результат до обсягу реалізованої інноваційної продукції	0,566	0,739	0,29722	0,57
Фінансовий результат до обсягу інноваційних витрат	0,7027	0,568	0,15553	0,094203
Рівень рентабельності операційної діяльності до обсягу витрат на інновації	0,156	0,03	0,399	-0,0144
Рівень рентабельності операційної діяльності до обсягу інноваційної продукції	0,24	0,101	0,029	0,349

підприємницьких структур, що пояснюється існуванням часового лагу щонайменше 2-3 роки між фінансуванням інноваційної діяльності та отриманням прибутку від здійснених інвестицій.

Дослідження залежності обсягу реалізованої інноваційної продукції промисловими підприємствами Львівської області від інвестицій в основний капітал та кредитів виданих банками показало відсутність залежності інноваційних витрат та інвестицій в основний капітал, що дозволяє стверджувати, що більшість інвестицій в основний капітал не мали інноваційного спрямування (табл. 3). Натомість відзначимо досить тісний кореляційний зв'язок (понад 0,5) між обсягами залучених іноземних інвестицій у промисловість Львівської області, наданих банківських кредитів промисловим підприємствам та обсягами виробництва інноваційної продукції.

Проведені дослідження дозволяють зробити такі висновки:

- зростання обсягів виробництва та реалізації інноваційної продукції промисловими підприємствами Львівської області зумовило збільшення фінансових надходжень до бюджетів різних рівнів, однак це не сприяло зростанню витрат бюджетів на інноваційний розвиток економіки регіону;
- збільшення обсягів виробництва інноваційної продукції забезпечило підприємствам зростання фінансових результатів, однак не вплинуло на рентабельність їх діяльності, що пов'язано зі значними фінансовими витратами на ін-

Таблиця 3

Кореляційна залежність між обсягами реалізованої інноваційної продукції промислових підприємств Львівської області та інвестиціями в основний капітал, банківськими кредитами

Залежність	Рівень кореляції			
	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Обсягу реалізованої інноваційної продукції від інвестицій в основний капітал	0,291	0,364	0,365	0,295
Обсягу реалізованої інноваційної продукції від іноземних інвестицій	0,9221	0,862	0,526	0,64
Обсягу реалізованої інноваційної продукції від кредитів банків	0,532	0,612	0,72	0,867

новаційну діяльність та існуванням часового лагу між витратами та результатами інноваційної діяльності;

- значна частина вітчизняних інвестицій в основний капітал промислових підприємств Львівщини не мала інноваційного спрямування на відміну від іноземних інвестицій та банківських кредитів.

Отже, активізація інноваційної діяльності промислових підприємств Львівської області протягом 2006–2009 рр. сприяла нарощенню фінансового потенціалу регіону, однак це не зумовило збільшення фінансових ресурсів регіону на фінансування інноваційних цілей розвитку.

У ринкових умовах господарювання важливою умовою для інвестування коштів є ефективність такого фінансування. Для визначення ефективності фінансування інноваційної діяльності регіону дослідники використовують різні методи, які можна згрупувати у два напрямки. Перший побудований на моніторингу інноваційного розвитку регіону через відповідну систему показників та розрахунків коефіцієнтів ефективності, другий базується на проведенні оцінки економіч-

Таблиця 4

Ефективність фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств Львівської області

Галузь	Коефіцієнт ефективності фінансування інноваційної діяльності		Доходи мобілізовані до зведеного бюджету у 2009 р., тис. грн.	Частка галузі у мобілізованих доходах зведеного бюджету 2009 р.
	2007 р. з часовим лагом два роки	2009 р. з часовим лагом два роки		
Добувна промисловість	0	0,37	241098	4,13
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	10,18	6,431	539667	9,24
Легка промисловість	0,98	0,007	53785	0,92
Обробка деревини та виробництво виробів з деревини	11,64	7,437	40888	0,70
Целюлозно-паперове виробництво, видавнича діяльність	11,41	3,10	57884	0,99
Виробництво коксу, продуктів нафтопереробки	0	0	188396	3,23
Хімічна та нафтохімічні промисловість	6,75	1,49	70411	1,21
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	4,33	2,93	146863	2,51
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	2,9	1,13	38021	0,65
Машинобудування, ремонт та монтаж машин та устаткування, у т.ч.	48,9	8,45	190990	3,27
Виробництво машин та устаткування	23,14	5,60	–	–
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	2,86	0,40	–	–
Виробництво транспортних засобів та устаткування	101,57	47,09	–	–

ної ефективності інноваційних проектів. Для оцінювання ефективності використання фінансових ресурсів регіону, спрямованих на інноваційну діяльність, використовуємо коефіцієнт ефективності. Коефіцієнт ефективності фінансування інноваційної діяльності в регіоні ($K_{\text{ефк}}$) розраховують як співвідношення обсягу реалізованої інноваційної продукції регіону ($I\text{ПР}$) та обсягу фінансування інноваційної діяльності в регіоні ($\Phi_{\text{ід}}$) [1]:

$$K_{\text{ефк}} = \frac{I\text{ПР}}{\Phi_{\text{ід}}}$$

Коефіцієнт ефективності фінансування інноваційної діяльності розраховано за період 2007–2009 рр. у розрізі галузей промисловості Львівської області. При розрахунку враховувався часовий лаг у два роки (час між витратами та результатами інноваційної діяльності). Поряд з цим здійснено порівняння ефективності фінансування інноваційної діяльності галузі з її надходженнями до зведеного бюджету області (табл. 4, рис. 2).

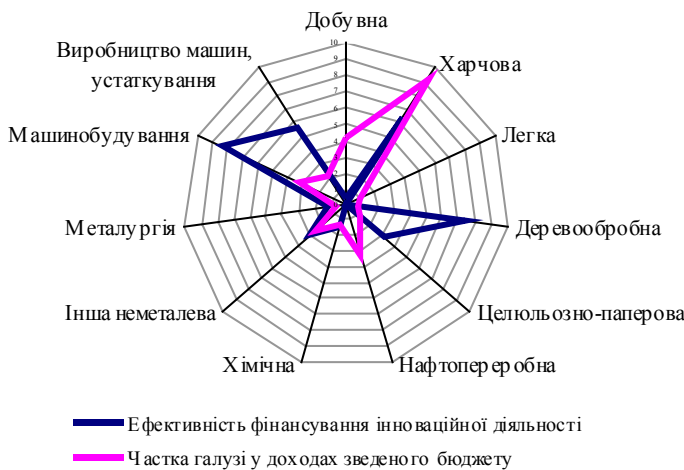

Рис. 2. Залежність податкових надходжень від ефективності фінансування інноваційної діяльності галузей промисловості Львівщини у 2009 р.

ності фінансування інноваційної діяльності галузі з її надходженнями до зведеного бюджету області (табл. 4, рис. 2).

Проведені дослідження дозволяють зробити висновки про те, що найефективнішим було фінансування інноваційної діяльності у галузях машинобудування, особливо у галузі виробництва транспортних засобів та устаткування. Коефіцієнт ефективності за 2007 р. в галузі машинобудування становив 48,9. Слід зазначити, що саме у 2007 р. спостерігалась найвища інноваційна активність у регіоні.

Висока ефективність галузі виробництва транспортних засобів та устаткування забезпечена функціонуванням в області холдингу ЛАЗ. Його інноваційна діяльність, пов'язана з упровадженням нових технологій та системи якості ISO 9011, дала змогу випускати нові автобуси CityLAZ і NeoLAZ та тролейбуси ElectroLAZ.

Неефективним було фінансування інноваційної діяльності у таких галузях, як добувна, виробництво коксу, продуктів нафтопереробки, легка промисловість. Слід зазначити, що коли добувна промисловість та виробництво коксу і продуктів нафтопереробки є галузями нижчих технологічних укладів, які мало впроваджують інновації та переважно не випускають інноваційної продукції, то легка промисловість потребує впровадження інновацій, яке гальмує їх низька ефективність.

Досить високим у 2007 р. був коефіцієнт ефективності фінансування інновацій у харчовій промисловості – 10,18, обробці деревини – 11,64, целюльно-паперовому виробництві – 11,41, хімічній промисловості – 6,75.

Значно знизилась ефективність фінансування інноваційної діяльності у промисловості Львівської області у 2009 р., що пов'язано з наслідками фінансово-

економічної кризи (у 2009 р. значно знизився обсяг реалізованої інноваційної продукції, а витрати на інновації 2007 р. були досить високими).

Проведений аналіз податкових надходжень до зведеного бюджету області показав, що найвищі доходи у 2009 р. забезпечувала харчова промисловість – 9,24% від усіх доходів. Слід зазначити, що результат отримано за рахунок значного обсягу випуску інноваційної продукції – 330,8 млн. грн. та високого коефіцієнта ефективності – 6,4 у 2009 р. (у 2007 р. – 10,18).

Галузь машинобудування при досить високому коефіцієнті ефективності фінансування інновацій забезпечує лише 3,27% доходів зведеного бюджету області. Такий результат є наслідком того, що галузь зазнала збитків, пов'язаних із закриттям більшості підприємств машинобудівного комплексу в перехідний період. Сьогодні лише невелика частка підприємств змогла відновити свою роботу та ефективно працювати на ринку.

Проведені дослідження дають змогу зробити низку висновків:

1. Наявність прямого зв'язку між ефективністю витрачання фінансових ресурсів на інновації та сплатою податків до зведеного бюджету області дозволяє стверджувати, що результати інноваційної активності суб'єктів господарювання забезпечують формування фінансового потенціалу регіону. Водночас динаміка бюджетних надходжень не була пов'язана з видатками на інноваційну діяльність. Таким чином, незважаючи на декларування інноваційного шляху розвитку на найвищих щаблях влади, сьогодні інноваційний чинник не став визначальним для розвитку економіки Львівської області. В таких умовах необхідним є перегляд напрямків використання фінансового потенціалу регіону, його чітка спрямованість на формування і закріплення в економіці регіону інноваційної моделі розвитку, яка передбачає зростання інвестицій у людський капітал, формує внутрішній платоспроможний попит на інновації та інноваційну продукцію, створює належні стимули до інноваційної діяльності у реальному секторі економіки.

2. Перехід до інноваційної моделі економічного розвитку – це, по суті, перехід від переважно традиційних галузей III і IV технологічних укладів до V і VI укладів, до яких відносять насамперед мікроелектроніку, інформаційні та біотехнології. Розподіл державного фінансування на певні технологічні уклади і визначає формування відповідної економічної моделі. В Україні державна підтримка надається переважно галузям нижчих технологічних укладів: до них спрямовують близько 70% бюджетних коштів (у т.ч. в паливну промисловість і чорну металургію – понад 50%); вони, як правило, користуються податковими пільгами та перевагами цінового регулювання. Таким чином, в Україні сьогодні продовжує формуватися і закріплюватися модель економіки, побудована переважно на низькотехнологічних укладах, що може бути конкурентоспроможною на зовнішньому ринку винятково за рахунок дешевої робочої сили.

3. Сьогодні імперативом становлення, еволюціонування та ефективної реалізації фінансового потенціалу регіону є успішне функціонування інноваційної системи регіону, яка передбачає наявність комплексної, систематичної та оперативної взаємодії у трикутнику виробничий сектор – інтелектуальна інфраструктура (університети, дослідницькі центри тощо) – управління (органи державної влади та недержавні організації, які формують стратегію регіонального розвитку та володіють широким спектром конкретних інструментів і методів сприяння локальній інноваційній діяльності). Саме тісні комунікаційні зв'язки між учасниками такої «потрійної спіралі» синтезують креативне середовище регіону, в якому нові знання генеруються безпосередньо в процесі виробничої діяльності та ста-

ють каталізатором ефективності використання, а також передумовою нарощення фінансового потенціалу регіону та країни загалом.

Список використаних джерел

1. Промисловість Львівщини : [статистичний збірник] / Головне управління статистики у Львівській обл. – Львів, 2010. – 183 с.
2. Інноваційна діяльність у Львівській області за 2009 рік : [статистичний збірник] / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2010. – 84 с.
3. Діяльність суб'єктів господарювання. Державний комітет статистики України: статистичний збірник. – К., 2010. – 424 с.
4. IT-Україна. – Режим доступу : http://www.itukraine.org.ua/object.php?id_object=286.
5. Зовнішня торгівля Львівщини. Статистичний збірник. Головне управління статистики у Львівській області. – Режим доступу : http://www.stat.lviv.ua/ukr/publ/2009/ZB112008Y08_1.pdf.
6. Державне агентство з інвестицій та розвитку. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua/>.
7. Лановий В. Національні особливості інформаційної економіки / В. Лановий. – Режим доступу : <http://www.obozrevatel.com/news/2010/3/19/357482.htm>.

Сторонянская И.З., Беновская Л.Я. Инновационные факторы формирования и использования финансового потенциала региона.

Рассматриваются подходы к оценке взаимовлияния финансового потенциала региона и развития инновационной деятельности в нем. Выделены два направления такого взаимовлияния: изменение финансового потенциала региона под воздействием инноваций в управлении и взаимовлияние инновационной активности предприятий реального сектора экономики региона и его финансовым потенциалом. Исследовано взаимосвязи между инновационной активностью промышленных предприятий Львовской области и ее финансовым потенциалом на основе использования метода корреляционного анализа. Ключевые слова: регион, финансовый потенциал региона, инновационная деятельность, инновации, финансовые ресурсы, реальный сектор экономики, финансирования инновационной деятельности.

Storonyanska I.Z., Benovska I.Ya. Innovative Factors of Forming and Use of Financial Potential of Region.

The approaches to estimation of mutual influence of regional financial potential and development of innovative activity in the region are considered. Two directions of such mutual influence are selected: change of financial potential of region under the influence of innovations in management and interdependence of innovative activity of enterprises in the real sector of regional economy and its financial potential. Reciprocal influence between innovative activity of industrial enterprises of Lviv region and its financial potential on the basis of cross-correlation analysis method is examined.

Key words: region, financial potential of region, innovative activity, innovations, financial resources, real sector of economy, financing of innovative activity.

Надійшло 25.05.2011 р.